

CONTRIBUȚIA IERARHULUI ȘI PREOȚILOR ARĂDENI LA ACTUL UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMANIA

Protos. drd. Teodor Vid

CONTRIBUTION OF THE HIERARCH AND PRIESTS OF ARAD TO THE ACT OF THE UNION OF TRANSYLVANIA WITH ROMANIA

Abstract: As in the other parts of the Romanian land, it is the same in the eparchy of Arad, where the clergy and the true believers of the Orthodox church have been with the people, listened to the people's needs and aspirations, contributing to the fight for freedom and national unity, creating a place of honour for the Romanian people among the peoples of the world. Just like any important event in the history of our nation, the Union of all Romanians is also marked by the Church, through its outstanding representatives.

Keywords: Church, people, freedom, national, unity

Relația dintre Biserică și Stat în țara noastră dăinuie încă de la începuturile noastre ca popor. Istoria Bisericii completează istoria națională și o împlinește. Anul 1918 nu face excepție și speculează contextul favorabil european. Mitropolitul de fericita amintire Antonie Plamadeala al Ardealului afirmă: Istoria românilor e biografia extraordinară a unui popor de viță veche, din strămoși viteji și drepți, cumpăniți în gândire și hotărâți în faptă. Multă vreme, românii au fost nevoiți să trăiască în provincii diferite ale aceluiași neam: Țara Românească, Moldova și Transilvania. Au trăit despărțiți, uneori sub stăpâniri străine. Libertatea și-au apărât-o cu armele, iar identitatea prin grai și credință. Avem, așadar, o întreită legătură între românii din cele trei provincii istorice: pământul, limba și credința, legatura ce a păstrat conștiința că românii sunt frați, indiferent de ce parte a Carpaților le-a fost dat să viețuiască. Și a venit Mihai Viteazul, și a intrat în București, în Iași și în Alba-Iulia, și românii au fost, din nou, una. Și a venit Alexandru Ioan Cuza în ianuarie 1859, și Moldova și Țara Românească au format România. Dincolo de Carpați rămăsese însă Transilvania. Acest lanț muntos niciodată nu a despărțit, ci a unit. Nu a fost stavilă, ci punte de legătură între frații de o parte și de cealaltă. Pasurile și

trecătorile Carpaților erau călcate de cei care asigurau schimburi economice necesare trupului și schimburi culturale ce întureau sufletele. Nu de puține ori, ierarhii de peste munți, exarhi ai plaiurilor, trimiteau în Ardeal misionari întăriți cu tipărituri și obiecte de cult pentru români.

Intrarea României în război 14/27 august 1916, a determinat autoritățile din Budapesta să pornească o acțiune puternică de reprimare a oricăror manifestări cu caracter românesc din Transilvania. Atenția lor s-a îndreptat după cum era și firesc asupra intelectualilor români din mediul rural, adică asupra preoților și învățătorilor școlii confesionale românești. De fapt cei din urmă, chiar dacă ar fi constituit un ”pericol” pentru statutul dualist austro-ungar, nu puteau să mai exercite nici o influență asupra elevilor lor ori asupra maselor de țărani români din sat, căci încă de la începutul războiului, în 1914, cea mai mare parte din ei a fost mobilizată și trimiși pe fronturile din galiția sau italia. Au rămas doar preoții care, în condițiile de viață ale Transilvaniei românești de până la 1918, erau nu numai cârmuitori sufletești ai credincioșilor, ci și îndrumătorii lor în probleme național-politice, social-economice și culturale, întreaga viață a românilor transilvăneni gravitând pe atunci în jurul Bisericii.

În anii 1916-1918, tendința de maghiarizare a cunoscut forme deosebit de violente prin încercarea de desființare a întregului învățământ românesc, prin deportarea și întemnițarea a sute de preoți și alți intelectuali români. Așa se face că peste 140 de preoți români din Transilvania au fost aruncați în închisorile din Cluj, Tg. Mureș, Orhei și alte părți, iar cei din Banat, Arad și Bihor, la Seghedin, Vaț, Timișoara și Caransebeș. Toți erau acuzați de tradare de patrie sau spionaj în favoarea României. Cei mai mulți au fost judecați de tribunalul Diviziei honvozielor din Cluj, câțiva de tribunalele civile și condamnați la ani îndelungați de temniță grea. Mulți preoți au fost deportați, împreună cu familiile lor în cea mai îndepărtată regiune a Ungariei, în județul Șopron, la graniță cu Austria, alții au fost deportați în lagărele din Serbia și Iugoslavia¹.

Din numărul preoților condamnați în perioada aceasta pre-unire, vom aminti doar pe cei care au făcut parte din Eparhia Aradului. Astfel, preotul Teofil Păcurariu din Nandru vale, județul Hunedoara, în urma reclamației unui crâșmar din sat, cu numele de Rosengarten, a fost arestat de jandarmi la 2 octombrie 1916. După cercetări, care au durat câteva luni, i s-a intentat un ”proces de agitație” împotriva statului ungar. În sentință se arată că s-a făcut vinovat de crimă împotriva siguranței statului, pe care a comis-o prin aceea că în timpul năvălirii armatei valahe, în comuna nadu Vale, în înțelegere tcită cu dușmanul, cu scopul de a aduce foloase dușmanului și neajunsuri puterii noastre armate (austro-ungare), a declarat înaintea a doi locuitori valahi din Nandru Vale: ”Ați auzit că ne-a ajutat Dumnezeu? Armata noastră – armata

¹ Pr. Grigorie N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamiului*, vol II. *Temnițe și lagăre*, București, 1940, p. 43-47.

română- se afșă acum în Sebeșu Săseșc și, dacă ajută Dumnezeu, în câteva zile va fi aici și atunci terminăm cu asupritorii, căci n-avem lipsă de ei...”. Adevărul era că n-a avut nici un fel de legătură cu armata românpă care nici n-a ajuns până în Nandru.

Din sentință reiese că au fost audiați trei martori din care doar fierarul din sat a declarat categoric că preotul a rostit acele cuvinte. Cu toate acestea, completul de judecată a reținut și declarațiile celorlalți doi tot ca acuzare. Din motivarea sentinței, trebuie să reținem câteva cuvinte semnificative: ” Pârâtul a făcut aceste declarații în fața credincioșilor de același neam și aceasta ar fi putut naște în sufletele lor încredere față de armata dușmană – română - precum și ideea că sunt de același sânge, iar în ce privește viitorul, ar naște încrederea ca puterea armată a stapânirii străine (România0, să câștige teren prin distrugerea stăpânirii și armatei noastre, iar aceasta ar produce în sufletul unei părți dintre cetățenii Ungariei, teamă și descurajare”.

Sentința, pentru vorbele rostite, a fost neașteptat de dură: ” să fie lipsit de funcția sa de preot; în afară de timpul petrecut în închisoarea preventivă, care fără vina lui s-a prelungit trei luni de cercetări, i se mai adaugă încă 12 ani, iar în ziua de 15 a fiecărei luni, post cu pâine și apă și să doarmă pe scândură; în prima lună a fiecărui an, din timpul condamnării i se ispășea pedeapsa prin închiderea în carceră singur, fiind condamnat la temniță grea”².

La recursul făcut împotriva acestei sentințe Curtea de Apel din Budapesta la 24 august 1917, a revizuit hotărârea instanței de la Cluj, constatând că aceasta n-are calitatea să înlătore pe inculpat din preoție; pedeapsa i-a fost redusă de la 12 ani de închisoare la 5 ani temniță grea cu mențiunea celorlalte hotărâri ale primei instanțe, de a posti cu pâine și apă în ziua de 15 a fiecărei luni și de a fi închis în carceră în prima lună a anului. Ministrul Cultelor, din budapesta, i-a sistat salariul de la stat pe toată durata detenției și alți trei ani după eliberare³.

Preotul Teofil Păcuraru a fost eliberat din închisoarea de la Cluj abia în anul 1918. Suferințele îndurate acolo i-au curmat firul vieții, la 26 septembrie 1916, lăsând în urmă o preoteasă văduvă cu doi copii⁴.

Dintre cei peste 220 de preoți deportați în satele Șopronului din Ungaria de Vest, dimpreună cun familiile lor în anumite cazuri, amintim pe protopopul dr. Gheorghe Dragomir din Biserica Albă (azi în Iugoslavia), fost profesor la

² Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 1159/1917, cu copia celor două sentințe 1225/16/26 de la Cluj și nr 307/17/4 de la Budapesta.

³ Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 1159/1917, cu copia celor două sentințe 1225/16/26 de la Cluj și nr 307/17/4 de la Budapesta.

⁴ Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 1159/1917, cu copia celor două sentințe 1225/16/26 de la Cluj și nr 307/17/4 de la Budapesta.

Institutul Teologic din Arad, care a murit în spitalul din Șopron în ianuarie 1918, se pare otrăvit, după aproape un an și jumătate de deportare⁵.

Tot din Hunedoara amintim pe Victor sandru din Lupeni, arestat la 15 august 1916, depăortat 4 luni la Nezaidler, 5 luni într-un sat din județul Șopron, apoi cu domiciliu forțat în comuna Forău, județul Bihor, până în iulie 1918; Ioan bora din Petros, hunedoara, împreună cu soția și copilul în nagymarton, 6 luni; Petru Todoran din Curechiu – Hunedoara, (12 septembrie 1916 – 12 octombrie 1917).

Din județul Arad, amintim pe: Laurențiu Iuga din Măgulicea, închis două luni la Arad, în 1916, apoi deportat împreună cu soția în Șopron (27 noiembrie 1916 – 27 noiembrie 2017); Romul Vățian din Ghioroc, deportat în Fertomeggyes (9 septembrie 1916- 9 martie 1917); Iosif ognean din Săvârșin deportat la ruzst (5 septembrie 1916 – iunie 1917)⁶.

Deasemenea, Preotul Ion Muntean din Uricani, Hunedoara, arestat în toamna lui 1916, nu s-a mai aflat nimic despre soarta sa, nici o urmă despre dânsul, având convingerea că a fost ucis⁷.

Din Țara Hațegului, au fost arestați 35 de preoți români, bănuți că ar fi avut legături cu frații lor de același neam. Aici arătăm cazul preotului Avram Stanca din Petroșani, care a murit la 24 decembrie 1916 din cauza tratamentului inuman la care a fost supus. Protopopul Ioan Traian din iscroni, arestat și condamnat la moarte scăpând datorită evenimentelor ce au urmat. Ioan Muntean din Uricani a fost arestat fără să se mai știe ceva de soarta lui. În lagărul de la Nasider era ca în iad. Zilnic mureau bieții oameni de tifos iar mulți erau împușcați. Dacă nu interveneau ierarhii și deputații români din Parlamentul ungar să fie scoși din acel lagăr, mulți mureau. După 17 zile de stat în Nasider intelectualii români au fost transferați la Șopron iar țărani români internați împărțiți la lucrul câmpului în diferite sate din Șopron⁸.

Deasemenea menționăm faptul că unii preoți, după câteva luni de detenție, au fost înrolați ca preoți militari și trimiși pe frontul din Italia sau Galația. Dintre aceștia amintim pe Pompei Morușcă - Arhimandritul Policarp Morușcă, stareț al mănăstirii Hodoș-Bodrog din județul Arad, și viitorul Episcop Ortodox Român al Americii originar din Șeica Mare și Sebastian Rusan din Hunedoara, viitor mitropolit al Moldovei⁹.

⁵ Pr. Grigorie N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamiului*, vol II. *Temnițe și lagăre*, București, 1940, p. 9 și 68.

⁶ A se vedea lucrările lui S. Stanca și Gr. N. Popescu, sub voce. *Contribuția preoțimii din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului*, Cluj, 1925, p. 45-49

⁷ A se vedea lucrările lui S. Stanca și Gr. N. Popescu, sub voce. *Contribuția preoțimii din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului*, Cluj, 1925, p. 45-49

⁸ Pr. Grigorie N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamiului*, vol II. *Temnițe și lagăre*, București, 1940, p. 139.

⁹ R. Căndea, *Biserica ardeleană în anii 1916-1918*, Cernăuți, 1926, p. 270.

Pomelnicul acestor martiri ai cauzei naționale, n-ar fi complet dacă n-am relata și câteva din suferințele unor soții de preoți. Cele mai multe dintre ele au rămas acasă preluând grija gospodăriilor din care trăiau pe atunci preoții români, fără salariu, fără dreptul de a mai beneficia de sesia parohială, uneori scoase din casele parohiale și puse sub supravegherea jandarmilor sau a altor funcționari locali. Din puținul pe care îl aveau erau obligate să trimită bani și pachete cu alimente sau haine soților lor deportați. Copiii preoților deportați erau eliminați din toate școlile medii sau superioare din Ungaria. multe preotese rămase acasă fără sprijin și-au pierdut viața. Altele s-au îmbolnăvit grav. Dar, au fost destule preotese care au fost aruncate în închisoare sau deportate împreună cu soții și copiii lor. Menționăm pe pr. Ioan Manițiu din Seleuș, cu soția maria, soția preotului ioan Bora din Petros și Elisabeta iuga din Măgulicea – Arad, care au ispășit o pedeapsă de 10 luni deportare în Șoproon¹⁰.

Generalul de Corp de Armată adjutant Constantin Prezan, fost Șef al Statului Major General, însărcinat cu comanda Armatei Române, aflat în vizită la Serviciul Religios al Armatei Române, la 10 aprilie 1918, menționa că: ”Preoții și-au făcut mai mult decât datoria și este de cinste pentru cler, care, alături de ostași, a făcut mai mult decât i-am cerut noi pentru țară și neam... Rugați-vă lui Dumnezeu ca să ne dea cât mai mulți patrioți de care țara are nevoie. Transmiteți tuturor preoților de armată mulțumirile calde pentru inimosul lor concurs ce mi-ați dar pentru apărarea țării”¹¹.

Biserica Ortodoxă Română, a avut o contribuție majoră la promovarea conștiinței unității spirituale a neamului românesc. Ea a cultivat în sufletele credincioșilor români conștiința că au aceeași obârșie, ca neam, aceeași limbă neolatină și aceeași credință creștină. Mihai Eminescu a numit Biserica Ortodoxă Română ”maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului”¹²

Astfel, în evenimentele majore ale românilor găsim Biserica întotdeauna alături de popor. Numărăm credincioșii și preoții în răscoalele lui Gheorghe Doja (1514) sau Horea, Cloșca și Crișan (1784), în Revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821), în Revoluția de la 1848, în mișcarea pentru Unirea Principatelor (1859), în Războiul pentru independență (1877) sau în Răscoala de la 1907. Astfel, prezența ierarhilor, consilierilor, preoților, teologilor și credincioșilor la evenimentele din anul 1918 vin ca un lucru firesc în împlinirea istoriei.

¹⁰ S. Stanca și Gr. N. Popescu, sub voce. *Contribuția preoțimii din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului*, Cluj, 1925, p. 45-49

¹¹ Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari*, 1916-1919, București, Ed. Europa Nova, 2000, p. 198.

¹² *Timpul*, 14 august 1882, în Mihai Eminescu, *Opere*, vol. 13, București, Ed. Academiei, 1989, pp. 168-169.

Orașul nostru, Aradul a avut un rol important în ceea ce privește Marea Unire din 1918, el fiind capitala politică a României Mari .

În Arad au fost întocmite toate actele necesare mării unire, dar la îndemnul lui Vasile Goldiș, capitala a fost numită Alba-Iulia, deoarece acolo a încercat să realizeze prima unire domnitorul Mihai Viteazu.

O personalitate importantă fără de care Marea Unire nu ar fi putut avea loc a fost Vasile Goldiș. Născut în satul Mocirla din județul Arad, fiu de preot și nepot de episcop.

La data de 1 iulie 1901 el devine secretar al Episcopiei Aradului.

Alături de Ioan Suciș tot om al Bisericii și de Ștefan Cicio-Pop, reușește să înfăptuiască cele necesare Marii Uniri.

Episcopia Aradului a avut un rol important în întocmirea Marii Uniri, deoarece aici au rezidat marii corifei ai uniri, cârmuitor în acea vreme a episcopiei fiind Episcopul Ioan Ignatie Papp.

În primele două decenii ale veacului trecut Aradul a fost centrul politic al Transilvaniei, prin acțiunea proeminentelor personalități politice care au activat aici. După moartea mitropolitului Vasile Mangra, survenită la 14 octombrie 1918, Aradul devine și „capitala” religioasă a Transilvaniei, deoarece episcopul Ioan I. Papp ajunge locțiitor al scaunului mitropolitan al Ardealului¹³. Alegerea unui nou prelat pe scaunul vacant de la Sibiu a întârziat, practică des folosită de autoritățile de la Budapesta în acea vreme. Pe perioada sedisvacanței, locțiitor de mitropolit a devenit episcopul arădean Ioan I. Papp¹⁴, care avea să exprime, în numele Sinodului mitropolitan disponibilitatea integrării în sistemul administrativ al statului și al Bisericii din România Mare.

Nicolae Iorga întreprinde în 1906 o călătorie prin Ardeal și Banat, în urma căreia ne spune că „*Românii sunt foarte tari în Arad, unde au un episcop ortodox, pe smeritul călugăr Ignatie Papp, un seminarium bun, o escelentă Preparandie, revista Biserica și Școala și foaia politică Tribuna (fosta Tribuna poporului). Ei sunt bine reprezentați în adunarea comitatului, unde se vorbește slobod românește, și tocmai zilele acestea ai noștri au spus adevăruri crude partidelor ungurești care se luptă și aici aprig în jurul programului desfășurat de coaliție. Suntem pe un teren solid al luptelor pentru afirmarea naționalității noastre*”¹⁵.

Prin tactul său pastoral vlădica Ioan ne-a demonstrat că credința noastră comună în Iisus Hristos și botezul nostru cer de la noi o convertire zilnică,

¹³ Gheorghe Lițiu, „Episcopul Ioan Ignatie Pap al Aradului (1903-1925)”, în MITROPOLIA BANATULUI (Timișoara), Edit. Mitropoliei Banatului, anul XIX, 1969, nr. 1-3, p. 87.

¹⁴ Ștefan Argatu, Un moment din viața dr. Nicolae Bălan (1882-1955). Alegerea ca mitropolit al Ardealului, în „Codrul Cosminului”, Suceava, Ed. Universității din Suceava, 2009, Seria nouă, nr. 15 (25), pp. 175-197

¹⁵ *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat. Volumul II*, editura Minerva în 1977.

grație căreia repudiem disensiunile și conflictele istorice care împiedică slujirea reconcilierii. În timp ce trecutul nu poate să fie schimbat, amintirea și modul de a comemora pot să fie transformate. Ne rugăm pentru vindecarea rănilor noastre și a amintirilor care întunecă modul în care ne vedem unii pe alții. Astăzi și acest crez al Episcopului Ioan Ignatie Papp, după cum al altor mari înaintași, ne ajută să refuzăm categoric orice ură și orice violență, trecute și prezente, în special cele făcute în numele religiei. Astăzi ascultăm porunca lui Dumnezeu de a pune deoparte orice conflict. Recunoaștem că suntem eliberați prin har pentru a merge spre comuniunea la care Dumnezeu ne cheamă cu timp și fără timp.

La 30 noiembrie, Episcopul Ioan Ignatie Papp, cere episcopilor români ortodocși și greco-catolici să-și precizeze atitudinea cu privire la Consiliul Național Român Central.

Cele două Biserici Românești din Transilvania, Ortodoxă și Greco-Catolică au dat sprijin semnificativ efortului de emancipare națională. Revistele Bisericești Ortodoxe BISERICA ȘI ȘCOALA din Arad, FOAIA DIECEZANĂ în Caransebeș etc.

Acestea fiind spuse, Biserica Arădeană a avut un rol important în evenimentul Marii Uniri din 1918 prin acțiunile înfăptuite de către reprezentanții ei, precum și de mobilitatea creată de către credincioșii ei.

La 8/21 noiembrie 1918, ierarhii celor două biserici românești din Transilvania, ortodoxă și greco-catolică, și-au exprimat în scris adeziunea la Consiliul Național Român: ”Noi, subsemnații Episcopi ai Bisericii Ortodoxe Române și Greco-Catolice Române, avem ferma convingere că interesele de viață ale neamului românesc, ai căror păstori sufletești suntem, pretind ca un categoric de imperativ înfăptuirea acestui drept de liberă dispunere și față de neamul nostru”¹⁶.

Consiliul Național Român Central, cu sediul la Arad, încă din primele zile ale lunii noiembrie se consideră organ de conducere a luptei pentru drepturile naționale ale românilor, cerând ”autorităților maghiare să-l recunoască drept singurul organ suprem de administrație în teritoriile locuite de românii din Transilvania”¹⁷.

Într-o adresă către Consiliul Național Român Central, episcopul Caransebeșului și viitorul Patriarh al României, Miron Cristea, , la 1 noiembrie relatează : ”Războiul mondial a scos la iveală principiul social atât de creștinesc că fiecare popor are pe viitor dreptul de a dispune singur asupra sorții sale, Noi episcopii bisericii ortodoxe românești... ca fii credincioși ai națiunii noastre, avem ferma convingere că interesele de viață ale neamului românesc... pretind ca un categoric imperativ înfăptuirea acestui drept de liberă dispozițiune

¹⁶ *Cultura Creștină*, VII (1919), 1, pp. 1-2.

¹⁷ Dan Popescu, *Banatul și Unirea*, în ”Drapelul Roșu”, 21 noiembrie 1968.

și față de neamul nostru. Dreptul acesta se va putea realiza numai dacă națiunea română va fi guvernată de fiii ei. În consecință, declarăm că recunoaștem Marele Consiliu Național Român, de reprezentant și emanator politic al națiunii române din Transilvania și Ungaria, ne supunem întru toate hotărârile acestui consiliu”¹⁸.

Sub egida Consiliului Național Român Central iau ființă pe întreg teritoriul Aradului, Consilii naționale județene, cercuale și săteștii, în cadrul cărora, preoțimea și credincioșii bisericii erau foarte implicați¹⁹.

Preoții arădeni care au luptat pentru păstrarea ”în deplină curăție românească a limbii, legii și moșiei strămoșești, care cu sufletul lor cald de însuflețire curată au uscat umezeala temnițelor de stat, porneau acum cu crucea în fruntea oastei lor creștine, pentru a pune umărul la înfăptuirea idealului întregii suflări românești”, după cum se exprima ziarul *Lumina* din Arad²⁰.

Episcopul Ioan I. Papp împreună cu episcopul Caransebeșului, Miron Elie Cristea, a dat o circulară către credincioșii ortodocși din Transilvania, îndemnându-i la calm și la sprijinirea organelor românești proaspăt constituite (Consiliul Național Român și Gărzile Naționale Românești). În urma convocării Marii Adunări Naționale, episcopul Ioan I. Papp a participat la Alba Iulia ca delegat de drept. Fiind decanul de vârstă al ierarhilor ortodocși, a fost ales co-președinte al Adunării, alături de Gheorghe Pop de Băsești și episcopul greco-catolic Iuliu Hossu.

În dimineața zilei de duminică, 1 decembrie 1918, episcopul Aradului a slujit în Catedrala ortodoxă Sfânta Liturghie, alături de ceilalți ierarhi și preoți prezenți în Cetatea Unirii, unde a rostit la încheiere „Cel ce a înviat din morți și a înviat astăzi și neamul românesc, Hristos adevăratul Dumnezeu”²¹. În ședința delegaților prezenți la Alba Iulia, Ioan I. Papp a avut onoarea de a rosti cuvântul de încheiere al Adunării. În cuvântul său a subliniat faptul că Biserica din Transilvania a fost întotdeauna alături de popor, sprijinind toate acțiunile națiunii române: dreptul la existență, afirmare și dezvoltare în domeniul vieții publice, culturale și economice. În discursul său episcopul se referea la Biserica neamului, incluzându-i aici și pe ortodocși și pe greco-catolici. În viziunea sa cei prezenți la Alba Iulia s-au adunat să sărbătorească „bucuria zilei în care ne-a răsărit și nouă soarele dreptății, care ne este cheazășia unei vieți viitoare ca națiunea românească liberă și unică îndreptățită a dispune de soarta sa prezentă și viitoare.

Decizia ierarhilor transilvăneni de a autodesființa Sinodul episcopilor din Mitropolia Ardealului și a cere includerea membrilor săi în Sfântul Sinod de la București avea menirea să declanșeze procesul de realizare a unității

¹⁸ Arhivele Mitropoliei Banatului, dosar nr. 3, fila 30.

¹⁹ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, pp. 160-161.

²⁰ *Lumina*, I (1918), 45, p. 1.

²¹ *Episcopia Aradului 1706-1959*, p. 226.

administrativ-bisericești. Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, desfășurat la Sibiu în anul 1920, a procedat la alegerea noului mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan și al Episcopului Caransebeșului, Iosif Bădescu și a hotărât înființarea a două noi eparhii: Oradea și Cluj²².

Biserica arădeană, ca și cea din întreaga Transilvanie a căutat să-și perfecționeze organizarea administrativă, adaptând-o situației create prin unirea din 1918. În noile condiții istorice, țelurile erau altele decât cele ale înaintașilor. Un suflu înnoitor pătrundea, după Marea Unire în toate domeniile vieții culturale din Transilvania. O seamă din problemele specifice ale acestei provincii dispăreau sau erau supuse unei reconsiderări de către generația de după război. Nu se mai rezumau la local, ci tindeau a crea valori noi cu valabilitate în același timp națională și universală²³.

După constituirea Statului Național Român Unitar, la 1 decembrie 1918, pentru o parte a românilor, suferințele nu s-au încheiat, odată cu acest act istoric. Acest act, a nemulțumit profund cercurile conducătoare ungare, care căutau cu orice preț punerea în practică a celor hotărâte la Alba Iulia. Astfel gărzile naționale ungare au săvârșit nenumărate acte de cruzime și de teroare asupra românilor, mai ales în părțile Aradului. Din numărul mare al preoților și credincioșilor bisericii, martiri, vom prezenta doar câteva cazuri.

Masacrul de la Beiuș, localitate aparținătoare Eparhiei Aradului, a stârnit indignarea tuturor românilor. Consiliul Național Central Român din Arad a constatat și recunoscut atrocitățile săvârșite la Beiuș. Numărul martirilor din părțile Crișanei a fost mare însă amintim aici pe pr. Mihai Dănilă din Dijir, jud. Bihor, care în ziua de 14 februarie 1919, a fost dus la primăria din Dijir de către o patrulă de 5 soldați unguri și un ofițer, și învinuit că a făcut rugăciuni pentru România Mare, că a sfințit tricolorul românesc în prima duminică după 1 decembrie și că a deșteptat sentimentul național în sufletul păstoriților. A fost apoi bătut și schingiuit împreună cu primarul Ion Orțanu, cum au putut constata și unii din credincioși, care le-au auzit țipetele deznădăjduite. De aici a fost dus la Marghita. Noaptea târziu, trupul său ciuruit de gloanțe a fost găsit de credincioșii lui, într-un șanț, la vreo 5 km depărtare de parohie. A fost îngropat cu cinstea cuvenită unui preot în ziua de 16 februarie 1919²⁴.

Dintr-un raport al Preturii Ineu, județul Arad, din 1936, aflăm că protopopul Augustin Târziu din Chereluș, a fost ridicat de acasă în ziua de paști din anul

²² Astfel cele 6 protopopiate și 276 de parohii cu un număr de 211 749 credincioși, aparținătoare părților Crișanei și Bihorului, ieșeau de sub jurisdicția Episcopiei Aradului. În acest context eclezial, după alegerea la 3/16 octombrie 1920 a primului episcop al Oradei în persoana lui Roman Ciorogariu, Episcopia Aradului avea în componența sa un număr de 12 protopopiate cu 399 parohii și 388 589

²³ credincioși. Acestea erau: Arad, Chișineu Criș, Șiria, Ineu, Buteni, Hălmagiu, Radna, Lipova, Belinț, Timișoara, Vinga și Comloșul Bănățean.

²⁴ Horia Medeleanu, *Aradul între mit și adevăr istoric*, ediția a II, Editura, Flacăra Roșie, Arad, 2011, p. 163.

²⁴ Episcop Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926, p. 210.

1919, Dus la Budapesta, de unde numai corpul rece a fost readus de familia acestui român, mort pentru cauza unității naționale²⁵.

În comuna Șimand, au fost uciși amândoi preoții, Cornel Popescu și Cornel leucuța, arestați la 9 aprilie 1919, în săptămâna patimilor, de comandantul bandelor maghiare din Socodor. La locul numit ”canalul morii”, au fost bătuți, maltratați și uciși; legați unul de altul cu o sârmă, li s-a pus o piatră pe trupurile neînsuflețite, fiind aruncați într-un canal. Au fost găsiți abia în ziua de Paști și îngropați provizoriu în Socodor. După venirea armatei române, au fost exhumați și îngropați cu onoruri militare în ziua de 9 mai 1919, lângă biserica din Șimand²⁶.

Printre preoții care au suferit martiriul amintim și pe doi absolvenți de teologie, Ioan Filip din Bojeriu – Bihor, batut și maltratat până la moarte precum și învățătorul Iazăr Timpa din Almaș, dus în gara pădureni, unde l-au bătut și schingiuit până și-a dat sufletul, iar trupul a fost aruncat pe terenul gării în groapa cu var. Abia după venirea armatei române i s-a făcut slujba înmormântării în cimitir²⁷. Un alt preot, Gheorghe Rocsin, a fost condamnat la moarte dar salvat de armata română. Preoții Dimitrie Popa din Comlăuș, condamnat la moarte dar salvat de credincioși, Gheorghe Turicu și Iustin Iancu din Grăniceri, Petru marșieu din Socodor, Cornel Ursuț din Șepreuș, Aurel Adamovici din Covăsânț precum și alții²⁸. Numeroși preoți au fost nevoiți să-și părăsească parohiile, refugiindu-se în teritoriul ocupat de români.

Suferințele au luat sfârșit în zilele fericite ale lunii aprilie 1919. O dată cu învierea mântuitorului, se iviseră zorii învierii neamului românesc de pretutindeni. ”Acum toate s-au umplut de lumină, și cerul și pământul și cele de deșubt”²⁹, dar s-a umplut de lumină prin atâtea jertfe de vieți de preoți și credincioși români, care stau la temelie actului istoric de la 1 decembrie 1918. Jertfa lor n-a fost în zadar. Statul Român Unitar era constituit pentru vecie.

Concluzii:

Unirea Transilvaniei cu România a constituit înfăptuirea firească a năzuinței seculare de unitate a poporului nostru, a visului de veacuri pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași.

În concluzie, vom evidenția un pasaj din discursul Regelui Ferdinand adresat delegației românilor ardeleni, la 14 decembrie 1918 ”În numele românilor din

²⁵ Pr. Grigorie N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamiului*, vol II. *Temnițe și lagăre*, București, 1940, p. 25.

²⁶ S. Stanca și Gr. N. Popescu, sub voce. *Contribuția preoțimii din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului*, Cluj, 1925, p. 159-160.

²⁷ Episcop Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926, p. 209-210; Pr. Grigorie N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamiului*, vol II. *Temnițe și lagăre*, București, 1940, p. 23. Raportul Primăriei Chișineu Criș nr. 331/1936.

²⁸ Pr. Grigorie N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamiului*, vol II. *Temnițe și lagăre*, București, 1940, p. 21-24.

²⁹ Fragment din cântarea de la slujba Învierii

Vechiul regat, din Basarabia și din Bucovina, astăzi uniți, cu profundă recunoștință primesc hotărârea fraților noștri de peste carpați de a săvârși unitatea națională a tuturor românilor și declar pe veci unite la Regatul Român, toate ținuturile locuite de români, de la Tisa până la Nistru. Cu dragoste nețarmuită mi-am închinat viața scumpului meu popor, plin de credință în menirea lui istorică. Prin lupte și prin jertfe, Dumnezeu ne-a dat să înfăptuim astăzi aspirațiile noastre cele sfinte. Mulțumindu-i din adâncul sufletelor, ne îndreptăm gândurile către cei care cu sângele lor au clădit noul temei al dezvoltării noastre naționale...³⁰.

Bibliografie:

- Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 1159/1917.
 Arhivele Mitropoliei Banatului, dosar nr. 3, fila 30
 Dan Popescu, *Banatul și Unirea*, în "Drapelul Roșu", 21 noiembrie 1968.
 Episcop Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926.
 Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari*, 1916-1919, București, Ed. Europa Nova, 2000.
 Gheorghe Lițiu, „Episcopul Ioan Ignatie Pap al Aradului (1903-1925)”, în *Mitropolia Banatului* (Timișoara), Edit. Mitropoliei Banatului, anul XIX, 1969, nr. 1-3.
 Grigorie N. Popescu, pr. *Preoțimea română și întregirea neamiului*, vol II. *Temnițe și lagăre*, București, 1940.
 Horia Medeleanu, *Aradul între mit și adevăr istoric*, ediția a II, Editura, Flacăra Roșie, Arad, 2011
 Mihai Eminescu, *Opere*, vol. 13, București, Ed. Academiei, 1989.
 Nicolae Șerbănescu, "1 Decembrie – sărbătoarea națională a României", în: *Biserica Ortodoxă Română și Marea unire*, vol. II, București. Ed. Basilica, 2018
 R. Câdea, *Biserica ardeleană în anii 1916-1918*, Cernăuți, 1926.
 S. Stanca și Gr. N. Popescu, sub voce. *Contribuția preoțimii din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului*, Cluj, 1925.
 Ștefan Argatu, *Un moment din viața dr. Nicolae Bălan (1955-1882). Alegerea ca mitropolit al Ardealului*, în „Codrul Cosminului”, Suceava, Ed. Universității din Suceava, 2009.
 Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938

³⁰ Nicolae Șerbănescu, Pr. "1 Decembrie – sărbătoarea națională a României", în : *Biserica Ortodoxă Română și Marea unire*, vol. II, București. Ed. Basilica, 2018, p. 296.